

УДК 330:159.9

ДОСЛІДЖЕННЯ РІВНЯ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ В СТУДЕНТІВ-ФІЛОЛОГІВ

Руда О. В.

Львівський національний університет імені Івана Франка, м. Львів, Україна

У статті проведено комплексний аналіз емоційного інтелекту в студентів філологічних дисциплін.

Ключові слова: *емоційний інтелект, комунікаційна компетентність, емоційна компетентність, керування емоціями*

Вивчати емоційний інтелект (англ. EQ/укр. EI) розпочали зарубіжні вчені, трактуючи його по-різному: спочатку – з позиції психології (П. Саловей, Дж. Майер, Г. Гарднер, Е. Торндайк, Р. Стернберг, Д. Гоулман), а пізніше – соціологічного підходу (у працях Т. Купріної). Проблема емоційного інтелекту не є новою в психології, оскільки проблема «єдності афекту та інтелекту» досліджувалася ще в класичних роботах П.К. Анохіна, Л.С.Виготського, С.Л. Рубінштейна [6]. Введення поняття емоційного інтелекту у психологічний тезаурус сприяло інтенсивному зростанню кількості досліджень, спрямованих на функціонування емоційно-інтелектуальної моделі (І. Андрєєва, О.Власова, Г. Гарскова, Д. Карузо, Д. Люсін, Дж.Д. Майер, Е. Носенко, Р. Робертс, П.С. Саловей), дослідження адаптивних функцій та адаптаційного потенціалу емоційного інтелекту (І. Аршава, Н. Коврига, Т. Кумскова, В. Овсянникова, Г. Юсупова), виявлення зв'язку між складовими емоційного інтелекту та лідерськими, управлінськими якостями (Д. Гастелло, Д. Гоулман, В. Єрмаков, Т. Купріна, А. Мітлош, А. Петровська), розвиток емоційного інтелекту та його складових (М. Манойлова, С. Мінасян, М. Нгуен, О. Приймаченко, К. Саарні). Однією з перспективних областей дослідження емоційного інтелекту є сфера освіти (Е. Аронсон, С. Дерев'янка, М. Манойлова) [5, с. 4]. *Мета статті* – аналіз емоційного інтелекту в студентів філологічних дисциплін.

За останні роки суспільство переосмислило значущість багатьох соціальних категорій. Емоційному інтелекту приділяється багато уваги й у сучасній економічній, соціологічній, психологічній, педагогічній, лінгвістичній літературі. Передусім це праці Т. Осіпової [13], В. Борисенко [1], Т. Купріна [8]. Українські дослідники А. Гаврилюк, О. Мельник, Е. Носенко та Н. Коврига вважають, що термін “емоційний інтелект” можна пояснити за допомогою поняття “розумність”, яке не тільки “підіймає нас над нашими пристрастями та слабкостями, а й допомагає скористатися з наших переваг, талантів та добродійності” [11, с. 23]. Емоційний інтелект можна визначити як рівень розвитку здатності людини успішно застосовувати зважені судження і обґрунтовані міркування з метою адекватної

емоційної поведінки, а також її оцінки у себе та інших людей. Емоційний інтелект (EI) також передбачає рівень розвитку емоційних реакцій, що базуються на раціональних переконаннях, а також чітку оцінку і розмежування неадекватних або “ірраціональних” та “раціональних” емоцій. Людина з високим рівнем емоційного інтелекту в різних ситуаціях демонструє адекватні “раціональні” емоції. Відповідно, такі емоції є мотивом до розважливої соціально прийнятної поведінки [10, с. 129]. Незважаючи на певні розбіжності науковців у визначеннях EI, практично всі дослідники схиляються до того, що наявність розвинутого емоційного інтелекту – це неодмінна умова успішного лідерства [2; 4; 8; 11; 12].

У працях початку XXI ст. емоційний інтелект розглядають насамперед як здатність людини аналізувати свої емоції, керувати ними, уміння визначати емоції інших та уміння керувати емоціями інших людей [13, с. 178]. Адже, на думку сучасних психологів та соціологів, успішність у професійній сфері на 85% залежить від емоційного інтелекту, однак ще 15 років тому коефіцієнт IQ вважали визначальним показником професійної компетентності у кадровій справі, зокрема для керівників вищого рівня. Однак дослідження доводять, що люди з добре розвинутою емоційною сферою можуть краще налагодити стосунки з тими, хто довкола них, швидше знайдуть вихід зі складного становища, здатні більш цілеспрямовано керувати своїми емоціями.

Існує також ряд визначень, що таке емоційний інтелект. Так, О. Горяїнов дотримується думки, що емоційний інтелект – це здатність людини до усвідомлення, прийняття й регуляції емоційних станів і почуттів інших людей і себе самого. У структурі емоційного інтелекту, він виділяє два аспекти: внутрішньо особистісний й міжособистісний, або соціальний (іншими словами, здатність управляти собою й здатність управляти відносинами з людьми) [3, с. 26]. На думку І. Філіппової [14], актуальність вивчення EI зумовлена ще й тим, що емоційний інтелект є однією з головних складових у досягненні максимального успіху в житті та відчуття щастя. Якщо в XX столітті в дипломатії, управлінні та бізнесі важливим був логічний інтелект, то в XXI столітті, коли процес глобалізації охопив усі сфери життя, актуальним є емоційний інтелект і пов'язані з ним форми практичного і творчого інтелекту. Українська дослідниця Н. Коврига запропонувала ієрархічну структуру рівнів сформованості емоційного інтелекту, яка виявляється в залежності від характеру його внутрішніх опосередковувальних компонентів [7]. Вона стверджує, що найнижчому рівню сформованості емоційного інтелекту відповідає здійснення емоційного реагування за механізмом умовного рефлексу (реактивна дія); ініціювання активності на сенсорно-перцептивному рівні; здійснення активності з переважанням зовнішніх компонентів над внутрішніми, на низькому рівні її усвідомлення, при низькому виявленні самоконтролю, з високою ситуативною зумовленістю, а середньому рівню сформованості емоційного інтелекту відповідає здійснення зовнішньої активності (діяльності, спілкування) довільно, на підставі уявлень (мислення), із застосуванням певних вольових зусиль, що відповідним чином відбиватиметься у свідомості на рівні емоційних переживань; переважання внутрішнього над зовнішнім; високий рівень прояву самоконтролю, поєднання у переважаючій поведінці стратегії концентрації зі стратегією емоційного реагування,

з відбиттям на рівні відчуття психологічного благополуччя позитивного ставлення до себе як суб'єкта життєдіяльності та спілкування [7]. Найвищий рівень сформованості емоційного інтелекту відповідає, на думку Н. Ковриги, найвищому рівню розвитку внутрішнього світу людини. Він базується на наявності у суб'єкта відповідного настановлення щодо можливих для нього особисто альтернатив поведінки у конкретних ситуаціях життєдіяльності. Ці настанови відбивають індивідуальну систему цінностей суб'єкта, яка чітко усвідомлена ним [7].

За спостереженнями Н. Ковриги, активність зароджується на рівні уявлень людини про те, як треба поводитись у цілому класі подібних ситуацій життєдіяльності, що свідчать про наявність у неї системи знань про розумну особистісну поведінку [7]. Такий етап розвитку емоційного інтелекту характеризується гармонійним співвіднесенням внутрішнього і зовнішнього, бо людина відчуває себе звільненою від безпосередніх ситуаційних вимог. Вибір характеру поведінки, адекватного ситуації, здійснюється нею без надмірних зусиль волі, бо він відбиває систему соціальних навичок, які сформувались під впливом переконань на рівні свідомості [7]. Мотивування такої поведінки, зазначає Н. Коврига, здійснюється суб'єктом не ззовні, а зсередини, тобто достатній рівень самоконтролю має інтернальний локус і людина у зовнішній поведінці виявляє досить помірний рівень сензитивності до можливих емоціогенних подразників та інтенсивності реагування на них [7]. Н. Коврига також підкреслює, що самооцінка суб'єкта, який володіє високим рівнем емоційного інтелекту, є досить високою у всіх аспектах її прояву. «Людина відчуває також досить високий рівень психологічного благополуччя як форми відбиття у свідомості власного оцінювання адекватності своєї поведінки, уявлення про те, як її треба здійснювати розумно у гармонії з іншими людьми. В цьому виявляється стресозахисна й адаптивна функції емоційного інтелекту. Людина з високим рівнем емоційного інтелекту відчуває певну незалежність від ситуації у виборі стратегій подолаючої поведінки, бо ці стратегії базуються на настановах, які сформувались і закріпились у досвіді» [7]. У ході емпіричного дослідження Н. Коврига підтвердила наявність вищезазначених трьох рівнів прояву емоційного інтелекту. Емпіричне дослідження дозволило їй продемонструвати зв'язок емоцій з інтелектом у різних ситуаціях життєдіяльності людини і практичну можливість і доцільність цілеспрямованого формування емоційного інтелекту [7]. Н. Коврига, також встановила, що розбіжності у рівнях сформованості емоційного інтелекту найбільш контрастно виявляються в показниках, що характеризують ставлення людини до себе як суб'єкта життєдіяльності [7]. На другому місці в цій своєрідній ієрархії, за спостереженнями Н. Ковриги, перебувають розбіжності, що виявляються у ставленні суб'єкта до інших як партнерів по спілкуванню і взаємодії, і найменш суттєво суб'єкти з різними рівнями сформованості внутрішніх ознак емоційного інтелекту відрізняються в аспекті ставлення до світу і оцінювання зовнішніх подій [7].

Дане експериментальне дослідження було проведено в 2010 р. на базі Львівського національного університету ім. І. Франка. Дослідженням було охоплено 30 студентів (із них 4 чоловічої та 26 жіночої статі) 3-х курсів гуманітарної спеціальності віком від 20 до 22 років, що склали окремі вибірки дослідження,

сформовані за курсом навчання та за основними параметрами репрезентативності (віком, статтю, професійною спрямованістю). Аналіз даних, отриманих за допомогою тестів «Self-scoring emotional intelligence tests», дозволив виділити дві основні групи: з усієї кількості опитаних студентів 20 досліджуваних увійшли до групи з високим рівнем емоційного інтелекту, 7 досліджуваних – до групи з середнім та 3 досліджуваних – до групи з низьким рівнем прояву емоційного інтелекту. Тест 1. – 26,8%; Тест 2. – 27,5%; Тест 3. – 21,3%; Тест 4. – 24,7%; Тест 5. – 24,1%; Тест 6. – 21,7%; Тест 7. – 25,1%; Тест 8. – 28,4%. Загальний бал – 24,95%. Таким чином, можна сказати, що для даної групи студентів характерний другий (середній) рівень емоційного інтелекту, близький до верхньої межі (20-27 балів). Однак дуже близько до третього рівня (високого) наближаються дані тесту 2 – 27,5% і 8 – 28,4% (28-36 балів), що вказує на позитивну самосвідомість. Студенти реально оцінюють свої можливості, те відчуття комфорту, яке вони мають, передається іншим. Дані тесту 8 – 28,4% також відповідають третьому (високому) рівню, що свідчить про низький рівень мінливості, тобто студенти можуть піти на певні поступки з елементом гри, що корелює з даними тесту 5, які відповідають образу «дорослого-дитини». Слід відзначити й дані тесту 1 (26,8%), тобто наближення до верхньої межі другого рівня, що вказує на достатньо високі спроби керування своїми як позитивними, так і негативними емоціями. Найнижчі бали за тести 3 (21,3%) і 6 (21,7%). Однак, за даними тесту, 3 нижчі бали вважаються швидше більш позитивним результатом, який свідчить про більшу екстраверсію, що є необхідною для даної групи студентів при широкому спектрі комунікацій, а дані тесту 6 свідчать про те, що досліджуваній групі слід розвивати їх задатки лідерства. Вони трудолюбиві, добросовісні, серйозно ставляться до виконуваної роботи.

С. Дерев'янка виявила також гендерні відмінності у рівнях прояву внутрішньоособистісного регулятивного компоненту емоційного інтелекту: більш високий рівень здатності до управління власними емоціями та контролю експресії виявлено у юнаків [5, с. 11-12]. Однак у нашому дослідженні таких відмінностей не виявлено, можливо через незначний відсоток представників чоловічої статі. Дані, отримані С. Дерев'янка, відповідають загальним гендерним уявленням про експресивність жінок та емоційну стриманість чоловіків і відкривають перед науковцями нові горизонти для досліджень, оскільки викладання іноземної мови є основою для розвитку міжкультурної комунікативної компетенції й емоційної компетентності як її складової та передбачає вдосконалення не тільки лінгвістичних навичок, але й також комунікативних в полікультурному контексті.

Список літератури

1. Борисенко В.М. Емоційний компонент у структурі освіти вищого навчального закладу на сучасному етапі. [Електронний ресурс] / В.М. Борисенко. – Режим доступу: http://www.bdpu.org/scientific_published/pedagogics_4_2009/borysenko.pdf
2. Гаврилюк А.М. Природа резонансного лідерства та якісні ознаки сучасного лідера-управління. [Електронний ресурс] / А.М. Гаврилюк. – Режим доступу: <http://www.nbu.gov.ua/e-journals/Dutp/2007-2/txts/07gamslu.htm>
3. Горяїнов О.М. Методичні вказівки до практичних занять і самостійної роботи з дисципліни «Основи логістичного консультування» (для студентів напряму підготовки 0502 (6.030601))

- “Менеджмент” спеціальності 8.050208, 7.050208 «Логістика»): [навчальне видання] / О.М. Горяїнов. – Харків: ХНАМГ, 2009. – 36 с.
4. Гоулман Д. Эмоциональное лидерство: Искусство управления людьми на основе эмоционального интеллекта: [Пер. с англ.] / Д. Гоулман, Р. Бояцис, Э. Макки. – М.: Альпина Бизнес Букс, 2005. – 301 с.
 5. (а) Дерев'яно С.П. Емоційний інтелект як чинник соціально-психологічної адаптації особистості до студентського середовища: автореф. дис. канд. психолог. наук: спец. 19.00.05 «Соціальна психологія; психологія соціальної роботи» / С.П. Дерев'яно. – Київ, 2009. – 23 с.
 6. (б) Дерев'яно С.П. Управління емоціями як регулятивний компонент емоційного інтелекту [Електронний ресурс] / С.П. Дерев'яно. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Vchdpu/2009_74_1/31.pdf
 7. Коврига Н.В. Стресозахисна та адаптивна функції емоційного інтелекту: автореф. дис. канд. психолог. наук: спец. 19.00.01 «Загальна психологія, історія психології» / Н.В. Коврига. – Київ, 2003. – 20 с.
 8. Куприна Т.В. Эмоциональное лидерство – новая модель менеджмента аудитории / Т.В. Куприна // Иностранные языки и литература в современном международном образовательном пространстве. – Екатеринбург: УРФУ, 2011. – С. 86-91.
 9. Куприна Т.В. Управление эмоциями в зеркале кросс-культурных исследований: [Монография] / Т.В. Куприна, С.М. Минсян, О.В. Руда. – Ереван: Лимуш, 2010. – 151 с.
 10. Мельник О.Г. Емоційний інтелект і критичне мислення / О.Г. Мельник // Наукові Записки Національного університету “Острозька академія”: [зб. наук. праць]. – Серія “Психологія і педагогіка”. – Випуск 12. – Тематичний випуск: “Сучасні дослідження когнітивної психології”. – Острог, 2009. – С. 122-131.
 11. Носенко Е.Л. Емоційний інтелект: концептуалізація феномену, основні функції: [монографія] / Е.Л. Носенко, Н.В. Коврига. – К.: Вища школа, 2003. – 126 с.
 12. Орбан-Лембрик Л.Е. Психологія управління: [навч. посіб.] / Л.Е. Орбан-Лембрик. – Івано-Франківськ: Плай, 2001. – 695 с.
 13. Осіпова Т. Комунікативний кодекс українців: відображення дії закону поглинання емоцій в українському паремійному фонді / Т. Осіпова // Лінгвістичні студії. – Випуск 18. – 2009. – С. 178-181.
 14. Філіппова І. Емоційний інтелект як засіб успішної самореалізації [Електронний ресурс] / І. Філіппова. – Режим доступу: <http://www.politik.org.ua/vid/magcontent.php3?m=6&n=72&c=1686>

Руда О.В. Исследование уровня эмоционального интеллекта у студентов-филологов // Ученые записки Таврического национального университета им. В.И. Вернадского. Серия «Филология. Социальные коммуникации». – 2011. – Т.24 (63). – №2. Часть 1. – С.432-436.

В статье проведен комплексный анализ эмоционального интеллекта у студентов филологических дисциплин.

Ключевые слова: *эмоциональный интеллект, коммуникативная компетентность, эмоциональная компетентность, управление эмоциями.*

Ruda O.V. The investigation of the emotional intelligence of language students // Uchenye zapiski Tavricheskogo Natsionalnogo Universiteta im. V.I. Vernadskogo. Series «Filology. Social communicatio». – 2011. – V.24 (63). – №2. Part 1. – P.432-436.

The article is concerned with a comprehensive study of the emotional intelligence of students-philologists.

Key words: *emotional intelligence, communication competence, emotional competence, emotion management.*

Поступила до редакції 17.03.2011 р.